

HÜSNÜ TABİRLER* Euphemism

Gencer ELKILIÇ

Yrd. Doç. Dr.; Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kars
gencereilkilic1322@gmail.com

Özet

Dilin toplumsal yaşamda kullanımı sırasında bazı ifadelerin doğrudan kullanımı karşıkı kişilerin incinmelerine yol açabilir, bu nedenle gerek anadil kullanımı gerekse yabancı dil kullanımı sırasında bu tür ifadeler dikkat edilmesi gerekir. Kimi toplumlarda gayet normal olarak kullanılan kelimelerin, kimi toplumlara göre tabu sayıldığı da bilinen bir gerçektir. Ancak bazı tabu kelimeler veya karşıkı kişileri incitmesi olası olan ifadeleri daha hafifletmek amacıyla hemen hemen her toplumda var olan "hüsnü tabir" diye adlandırdığımız cici sözlerin kullanılması da yaygın hale gelmiştir. Hüsnü tabirlerin kullanımı diğer uluslarda olduğu kadar Türk öğrenciler için de önemli bir konudur. Bu nedenle İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrenciler gerek İngilizcedeki kaçınılması gereken tabu kelimeler, gerekse bu tür kelimelerin yerine kullanılacak alternatif ifadeler veya hüsnü tabirlerden de haberdar olmaları gerekir. Bu çalışmada hem İngilizce, hem de Türkçedeki bazı hüsnü tabirler karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve konuya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: tabu, cici söz, aşağılayıcı, hüsnü tabir, İngilizce, Türkçe.

Abstract

While interacting in a society, using some expressions directly may lead to offence for the individuals in question. So it is necessary to be careful using such expressions in both mother tongue and the target language situations. It is also a known reality that some expressions used quite naturally in a language may be considered as taboo in another. However, in order to lessen the effect of taboo words or the expressions having the potential of making other people offend, the use of good words, also called euphemism, which are present almost in every society has been common. The use of euphemism is an issue of vital importance for Turkish students as well as for other nationalities. Thus, Turkish students learning English as a foreign language should be aware of not only the taboo words to be avoided but also the alternative expressions or euphemistic words to be used. In this

---

* Bu makalenin ayrı bir versiyonu *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Gizli Diller Sempozyumu*, 13-15 Nisan 2005, İstanbul'da sunulmuş ancak yayımlanmamıştır.

study some euphemistic words have been examined in both English and Turkish comparatively and light has been shed on the issue.

Keywords: *taboo, good words, insulting, euphemism, English, Turkish.*

1.GİRİŞ

İnsan dil ve kültürüyle ilgili kuralları çocukluktan itibaren kendi toplumunda yaşarken öğrenir. Bu öğrenim süreci önce ailede başlar, daha sonra ise oyun çevresi, okul ve iş çevresi de bu sürece katılır. İnsanın kendi toplumundaki dil ve kültürle ilgili temel kuralları öğrenmesi için çoğu zaman herhangi bir eğitime ihtiyacı yoktur. Çünkü bu temel kurallar toplumda yaşarken öğrenilir. Aslında bu tür kurallar farklı şekillerde de olsa, tüm toplumlarda vardır. Kültürle ilgili bu kuralların özellikle ikinci dil veya yabancı dil öğrenirken öğrenilmesi gereği birçok çalışmada vurgulanmıştır (Rivers, 1981; Stern, 1991; Mosallanejad, 1999; Trask, 1999).

Bu kuralların amacı o toplumda yaşayan insanların daha huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. Bu nedenle bir dili bilmek sadece o dilin kelime bilgisi, dilbilgisi veya konuşma şeklini bilmek demek değildir, ayrıca o dilin toplumdaki görgü kurallarını da bilmek gerekir. Kişi ancak bu sayede o dili etkili bir şekilde kullanmış olur. İşte dili bilmeyi pekiştiren bu kurallardan birisi de İngilizce’de “euphemism” denilen hüsnu tabirlerdir (cici sözler).

2.ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı hemen hemen tüm toplumlarda var olan hüsnu tabirlerin Türkçe ve İngilizce’deki kullanım benzerlikleri ve farklılıklarına örnekler vermek ve İngilizce öğrenen Türk öğrencilerin hedef dil cici sözlerini öğrenmeleri gereğini vurgulamaktır.

3. TANIM

Hüsnu tabirler toplumca ayıp, kaba sayılan veya açıkça söylenilmesi hoş karşılanmayan kelime veya deyimler yerine, daha yumuşak kelime veya deyimlerin kullanılması anlamına gelir. Collin Cobuild English Language Dictionary’da ise hüsnu tabirleri ‘kendileri veya diğer insanların kullanırken hoş bulmadıkları ifade veya kelimeler yerine kullandıkları nazik kelime veya ifadeler’ olarak tanımlar. Wikipedia (2005) özellikle politik arenada ve halkla ilişkilerde hoş olmayan fikir ve düşünceleri saklamak amacıyla mecaz anlamıyla cici sözlerin kullanıldığını bahseder. Fromkin, Dodman ve Hyams (2003) tabu kelimelerin ve fikirlerin hüsnu tabirleri doğurduğundan bahsetmektedirler. Onlara göre ‘hüsnu tabir bir tabu kelime yerine kullanılan ifade veya ürkütücü ya da hoş olmayan konulardan sakınma görevi görür’ (s.479).

4. HÜSNÜ TABİR TÜRLERİ

Hüsnü tabirlere günlük yaşamımızda birçok alanda rastlamak mümkündür. Bunlar edebiyat alanından, ekonomiye, dinden politikaya her alanda kullanılır durumdadır (Feinberg, 1985; McDonald, 1988; Allan and Burrige, 1991; Tager, 1993; Rulon-Miller, 1997; Schneider & Bettey, 1998; Stein, 1998; Lindsey, 2002; Wajnryb, 2005; Schram, 2007; Davis, 2007; Kelley, 2007; Bromwich, 2008).

Hüsnü tabirleri kullanım alanlarına bağlı olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, fiziki bozukluk ve çeşitli hastalıklarla ilgili olan, diğeri ise sosyal yaşamla ilgili olanlardır.

4.1. Fiziki Bozukluk Ve Çeşitli Hastalıklarla İlgili Hüsnü Tabirler

Bu tür ifadeler insanların doğuştan veya sonradan sahip olduğu bazı fiziki bozukluk veya geçirdikleri hastalıklarla ilgilidir. İnsanlara vücutlarındaki kusurları hatırlatacak kelimelerin kullanılması gerçekten de o insanları rahatsız eder ve üzer. Bunlardan bazıları Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Fiziki Bozukluk ve Hastalıklarla İlgili Cici Sözcükler

Türkçe’de		İngilizce’de	
Doğrudan Söyleme	Hüsnü Tabir	Doğrudan Söyleme	Hüsnü Tabir
hasta	rahatsız	ill	weak
deli	akıl hastası	lunatic	mentally retarded
kör	görme özürlü	blind	defect of sight
sağır	işitme engelli	deaf	defect of hearing
topal	yürüme engelli	lame	defect of walking
kel	saçı dökük	bald	a bit thin on top
şişman	balık eti	fat	a little plump

Tablo 1’de görüldüğü gibi kelime ve ifadelerin doğrudan kullanılan halleri insanların duygularını incitebilecek ve sakat yönlerini ortaya koyacak

durumda iken, cici söz halleri daha olumludur ve kötü çağrışım yaptırmayacak niteliktedir.

4.2.Sosyal Yaşamda Kullanılan Hüsni Tabirler

İnsanlar toplumda yaşamaları dolayısıyla, değişik insanlarla iletişim kurmak, alış-veriş yapmak ve çeşitli sosyal ilişkilerde bulunmak gereksinimindedirler.

Bu ilişkilerinde kullandıkları dili çoğu zaman özenle seçmek zorundadır. Sıradan bir arkadaşla söylenebilecek bir söz ile, evdeki kardeşlere veya anne-babaya söylenebilecek söz şekli; veya resmi ortamda söylenebilecek söz arasında kuşkusuz çok fark vardır. Ancak bilindiği gibi cici sözler karşılıklı insanı incitmek veya bir konuda kötü çağrışım uyandırmamak amacıyla kullanıldığından dolayı, çoğu zaman arkadaş için de aynıdır, kardeş içinde, evde anne-baba ve hatta resmi ortamda da aynı şekilde kullanılır.

Çünkü bu tür anlatımın asıl amacı insanı insan olarak kabul etmektir. Sosyal yaşamda kullanılan cici sözler diğer birçok dilde olduğu kadar Türkçe ve İngilizce’de de çok yaygındır. Tonguç (1965) Amerika’daki hüsni tabirlerin ortaya çıkmasında en çok sosyologlar, eğitimci ve iktisatçıların çok emeği olduğundan bahseder.

Hem Türkçe, hem de İngilizcede var olan bazı hüsni tabirler Tablo 2’de görüldüğü gibi gerek Türkçe’de, gerekse İngilizce’de aynı türden hüsni tabirler görmek mümkündür.

Tablo 2. Türkçe ve İngilizce’de Ortak Olarak Kullanılan Hüsni Tabirler

Türkçe’de		İngilizce’de	
Doğrudan Söyleme	Hüsni Tabir	Doğrudan Söyleme	Hüsni Tabir
Kusmak	Çıkarmak	vomit	discharge
Ucuz	Bütçeye uygun	cheap	inexpensive
Kullanılmış	İkinci el	used	second hand
Tuvalet	Lavabo	toilet	restroom
Çöpçü	Temizlik işçisi	garbage collector	sanitary worker
Çirkin	Kötü görünümlü	ugly	bad-looking

Zenci	Siyahî	negro	black american/ african
İşten kovmak	Görevine son vermek	fire	let someone go
Fahişe	Hayat kadını	whore	street walker
Piç	Evlilik dışı çocuk	bastard	children born out of wedlock
Fakir	Düşük gelirli	poor	low income
Geri kalmış	Az gelişmiş, gelişmekte olan	poor , undeveloped	under developed, developing
Soykırım	Etnik temizlik	genocide	ethnic cleansing
Terörist	Gerilla	terrorist	freedom fighter
İşgal etmek	Demokrasi getirmek	occupy	bring democracy

Ayrıca bazı hüsnu tabirler kültür bağımlı olduğundan dolayı sadece bir dilde görmek mümkündür (Tablo 3).

Tablo 3. Sadece Türkçe’de Bulunan Hüsnu Tabirler

Doğrudan Söyleme	Hüsnu Tabir	Doğrudan Söyleme	Hüsnu Tabir
Gebe	Hamile	çalmak	zimmete para geçirmek
Yalan söylemek	Şaka yapmak	zam yapmak	fiyat düzenlemesi yapmak

Tablo 4’ de ise sadece İngilizce’de bulunan hüsnu tabirler verilmiştir. Bu hüsnu tabirler elbette ki Türkçe’de farklı şekillerde ifade etmek mümkündür.

Tablo 4. Sadece İngilizce’de Bulunan Hüsnu Tabirler

Doğrudan Söyleme	Hüsnu Tabir	Doğrudan Söyleme	Hüsnu Tabir
go to the toilets	spend a penny	kill an animal	put to sleep
Stupid	not very bright	Short	vertically challenged
Die	go to a better place	handicapped	disabled

Failed	sub-optimal	Plastic	synthetic glass
lower test scores	negative gain in test scores	bribe	normal gratitude

Tablo 4'de görüldüğü gibi tuvalete gitmek yerine, “1(bir) kuruş harcamak”, hayvan öldürmek yerine, “uykuya yatırmak”, aptal yerine ise “çok zeki değil” ifadeleri kullanılmaktadır. Bu tür ifadeler açıkça durumun negatif yönünü hafifletmeye yeterli görünmektedir.

5. SONUÇ

Görüldüğü gibi hüsnu tabirler gerek Türkçe, gerekse İngilizce’de çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle son 20 yılda insanların toplumsal ilişkilerde diğer insanların duygularını göz önüne aldıkları ve mümkün olduğu kadar eksik ve sakat yönlerini ortaya koymadıkları açıktır. Bu nedenle gerek ana dil, gerekse yabancı dil öğrenimi sırasında öğrencilere hüsnu tabirlerden bahsedilmelidir. Ancak anadil hüsnu tabirleri toplumda yaşarken öğrenildiği için fazla bir zorluk oluşturmamakla beraber, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin bu dildeki hüsnu tabirleri doğrudan ve özel zaman harcayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır. Aksi takdirde İngilizce konuşurken yanlış anlaşılmalara, hatta kabalıklara neden olunması kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- ALLAN, K. & BURRIDGE, K. (1991). **Euphemism and Dysemism: Language Used as Shield and Weapon**. NY: Oxford University Press.
- BROMWICH, D. (2008). “**Euphemism and American Violence**”. *The New York Review of Books*, 55, 5 (3). www.nybooks.com/articles/21199. Erişim tarihi: 23.10.2008.
- COLLINS COBUILD ENGLISH LANGUAGE DICTIONARY. (1990). London: William Collins Sons & Co Ltd.
- DAVIS, J.M. (2007). “**The Management Contradiction**”. *Australian Journal of Management*, 32 (1), s. 177+. www.questia.com/reader/action/open/502999775. Erişim tarihi: 05.11.2008.
- FEINBERG, J. (1985). **Offense to Others**. NY: Oxford University Press.
- FROMKIN, V., RODMAN, R. & HYAMS, N. (2003). **An Introduction to Language**. Massachusetts: Heinlenc.
- KELLEY, T. M. (2007). “**Reading Justice: From Derrida to Shelley and Back**”. *Studies in Romanticism*, 46 (3), s.267+. www.questia.com/reader/action/open/5026577089. Erişim tarihi: 05.11.2008.
- LINDSEY, L. (2002). “**The Split-abor Phenomenon: Its Impact on West Indian Workers As a Marginal Working Class in Birmingham, England, 1948-1962**”.

- Journal of African American History*, s. 119+. www.questia.com/reader/action/open/5001901212. Erişim tarihi: 12.11.2008.
- McDONALD, J. (1988). **A Dictionary of Obscenity, Taboo and Euphemism**. London: Sphere Books.
- MOSALLANEJAD, P. (1999). **Methodology of Teaching Foreign Languages**. Tehran: Mo'asses-ye Farhangi.
- RIVERS, W.M. (1981). **Teaching Foreign Language Skills**. Chicago: University of Chicago press.
- RULON-MILLER, N. (1997). "Cynewulfn and Cyneheard": A Woman Screams. *Phology Quarterly*, 76 (2), s. 113+. www.questia.com/reader/action/open/5000509601. Erişim tarihi, 05.11.2008.
- SCHNEIDER, H.N. & BETTEY, H.B. (1998). "Melville's Uchyphallic God". *Studies in American Fiction*, 26 (2), s.193. www.questia.com/reader/action/open/5001409319. Erişim tarihi, 05.11.2008.
- SCHRAM, R. (2007). "Sit, Cool Eat, Full Stop: Religion and the Rejection of Ritual in Auhelawa (Papua New Guinea)". *Oceania*, 77 (2). S.172+. www.questia.com/reader/action/open/5023115672. Erişim tarihi, 22.11.2008.
- STEIN, H.F.(1998). **Euphemism, Spin and the Crisis in Organizational Life**. Westport, CT: Quorum Books.
- STERN, H.H. (1991). **Fundamental Concepts of Language Teaching**. Oxford: Oxford University Pres.
- TAGER, M. (1993). "Primo Levi and the Language of Witness". *Criticism*, 35 (2), s. 265+. www.questia.com/reader/action/open/5000182620. Erişim tarihi, 05.11.2008.
- TRASK, R.L. (1999). **Language, the Basics**. London: Routledge.
- TONGUÇ, S. (1965). **Amerikan İngilizcesi. Kültürel ve Tarihi Zimine Bir Bakış**. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 1138. İstanbul Matbaası.
- WAJNRYB, R. (2005). **Language Most Foul**. Crows Nest: N.S.W. Publication. www.Wikipedia.com